

-mA ve -mAK: Cümlede anlam oluşumundaki işlevsellikleri**Ece PİRİM¹****Celile Eren ÖKTEN²**

APA: Pirim, E.; Ökten, C. E. (2019). -mA ve -mAK cümlede anlam oluşumundaki işlevsellikleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 43-62. DOI: 10.29000/rumelide.580452

Öz

Bu araştırmada, -mA ve -mAK fiilden isim yapma eklerinin kullanımında yaşanan zorluklar, oluşturulan materyallerle en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Öğrenciler özellikle -mA isim fiil ekinin iyelik ekleriyle kullanımını kavramakta zorlanmaktadırlar. Hâlbuki Türkçede iyelik yapısı, birleşik tümcenin iskeletidir (Sebzecioğlu,2016). Bunun yanı sıra bu eklerin günlük hayatta sıfat yapma, amaç, sonuç, karşılaştırma ve ayrıcalık belirtme görevlerini de yerine getirmekteyken (Göksel ve Kerslake, 2005; Ketrez, 2012; Toptaş, 2016; Sebzecioğlu,2016) yabancılara Türkçe öğretiminde bu işlevler kısıtlı Şekilde verilmektedir. Özellikle yan tümce kurmada kullanılan bu eklerin öğrenci tarafından iyi kavranamaması öğrencilerin gelecekte yazacağı akademik metinlerin tutarlılığını ve okunabilirliğini düşürecektir. Araştırmada öğrencilerin bu ekleri bütün işlevleri ile günlük hayatta nasıl kullanacaklarını kavramalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca AOD (Avrupa Dilleri Ortak ereve Programı) A2 ve B1 seviyelerindeki üretim bölümü yazma ölçütleri göz önünde bulundurularak yan tümce bağlayıcılarının kullanımına göre etkinlikler düzenlenmiştir (AOD Yeni Sayı, 2017). Ayrıca AOD ölçütlerinin gerektirdiği çeşitliliği sağlamak için gazete, video, tabela, karikatürler, duvar yazıları vb. materyallerden yararlanılmıştır. Araştırmanın yöntemi olarak eylem araştırması seçilmiş ve eylem araştırması türlerinden olan uygulama yaklaşımı kullanılmıştır. Araştırmada veriler ön test, son test, görüşme ve gözlem yoluyla toplanmıştır. Ön test, görüşme ve gözlem yoluyla edinilen verilere göre etkinlikler ve program oluşturulmuş; öğrencilere sunulmuştur. Bu ders alma sürecinin sonunda son test uygulanarak öğrencilerin konu hakkındaki becerileri ölçülmüş ve çıkan sonuçlara göre yeni bir öğretim sıralaması teklif edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Adlaştırma, Türkçe öğretimi, yan tümce, zarflaştırma.

-mA and -mAK: Functions in meaning formation in the sentence**Abstract**

In this study, it is labored to reduce the difficulties, which is arising from using -mA and -mAK nominal and converb suffixes. The learners especially struggle to understand the combinations of -mA suffix and possessive suffixes. However, possessive structures are the skeleton of compound sentences in Turkish language (Sebzecioğlu,2016). Besides, the functions of these suffixes are taught so limited for the foreign learners, while they can be marks of purpose, concession and comparison in the sentences (Goksel ve Kerslake, 2005; Ketrez, 2012; Toptas, 2016; Sebzecioğlu,2016). If learners can't understand the functions of these suffixes -especially when creating compound sentences- their academic writings probably will lose their coherence and readability. In this study, the activities were

- 1 YL Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü (İstanbul / Türkiye), eceprm@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7052-6994 [Makale kayıt tarihi: 27.02.2019-kabul tarihi:15.06.2019; DOI: 10.29000/rumelide.580452]
2 Do. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü (İstanbul / Türkiye), celile@yildiz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5541-648X.

organized according to the way the learners can perceive all functions of these suffixes in daily life and academic life. Moreover, the activities were organized to emphasize the role of these suffixes as subordinate clause, by considering CEFR (Common European Framework of Reference for Languages, 2017) writing criteria for A2 and B1 levels in production section. In addition, newspapers, videos, signboards, caricatures, graffiti etc. are used as materials in order to provide variety due to CEFR's requirements for A2 and B1 levels. The implementation approach of case study is used as method. The data was collected through pretest, posttest, interview and observation. The activities and programme are created due to this data, and, presented to the learners. After applying activities, the learners' skills were evaluated and a new teaching order of -mA and -mAK suffixes practicing was offered.

Keywords: Nominalization, teaching Turkish, subordinator, clause.

Giriş

Öğrenciler, birleşik tümce kurmayı sağlayan, fiilden isim yapma ekleri olan -mA ve -mAK eklerini kullanırken sözdizimsel açıdan bazı sorunlar yaşamaktadır. Bunun sebebi yabancılara Türkçe öğretiminde -mA ve -mAK eklerinin işlevlerinin kısıtlı öğretilmesi ve öğrencilerin bu eklerin nerede ve ne zaman kullanılacağını kavrayamamasıdır. Özellikle -mA ve iyelik ekleri ile oluşturulan yapıların işlevlerini kavrama eksik kalmaktadır. Örneğin, “Kartal’dan Taksim’e gelmem tam iki saat sürdü.” tümcesinde -mA ekini özne görevinde ve “Çocuklarımla iyi üniversitelere gitmesini istiyorum.” tümcesinde ise nesne görevinde kullanılan bir yapıda görmekteyiz. Öğrenciler bu noktada -mA ekinin işlevlerini ayırt edememektedirler. Dolayısıyla öğrenciler, doğru yönlendirmeler ve açıklamalar yapılmadığı için bu eklerle birleşik tümce kurmaktan kaçınmaktadırlar. Bunun yanı sıra bu eklerin günlük hayatta sıfat yapma, amaç, sonuç, karşılaştırma ve ayrıcalık belirtme görevlerini de yerine getirmektedir (Göksel ve Kerlake, 2005; Kerez, 2012; Toptaş, 2016; Sebzecioğlu, 2016). Fakat yabancılara Türkçe öğretiminde bu işlevler kısıtlı şekilde verilmektedir. Özellikle yan tümce kurmada kullanılan bu eklerin öğrenci tarafından iyi kavranamaması, onların -DIK, -(y)AcAK ve (y)İş gibi sıradaki fiilimsi yapılarını kullanmada da zorluklar yaşamasına sebep olmaktadır.

Filimsi yapıları işlevlerine göre üç sınıfta incelenebilir. 1. İsim fiiller: Bunlar, isim tümcelerinin çekimsiz fiilleridir. 2. Sıfat fiiller: Bunlar, ilgi tümcesinin çekimsiz fiilleridir. 3. Zarf fiiller: Bunlar, zarf tümcesinin çekimsiz fiilleridir. Türkçedeki fiilimsi eklerinin çoğunluğu yukarıda belirtilen üç tür çekimsiz fiilden sadece birini oluşturabilir. Bununla birlikte, -DIK, -(y)AcAK, -mA ve -mAK ekleri tek bir yapıdan veya yan tümce türünden daha fazlasını oluşturabilirler (Göksel&Kerlake, 2005:84-85).

Örneğin, -mA eki “Benim de yemeğe katılmam arkadaşımın hoşuna gitmedi.” cümlesinde *katılmak* fiili ile birleşerek adlaştırma yapmıştır ve iyelik eki almıştır. “İlaç içmeme rağmen ateşim düşmedi.” cümlesinde ise -mA eki rağmen edatıyla birleşerek karşılaştırma anlamı içeren bir yan tümce oluşturmuştur. Bu çalışmada üzerinde durulan -mA ve -mAK ekleri isim fiil başlığı altında verilmektedir. Korkmaz (2007), -mA ekinin -mAK kılış adındaki -k sesinin zamanla ünlüler arasında düşmesiyle meydana geldiğini vurgulamaktadır. Ona göre, -mAK eki fiillerin hareket adlarını oluşturup hareket bildirirken -mA eki hareket bildirmez ve fiilindeki oluş ve kılışı bir iş adına dönüştürme özelliği vardır. Ergin’e göre (2007:185-186) ise:

-mAK eki fiillerin hareket hâlini ifade etmektedir ve fiilleri bir zaman, kişi, şekil vs.‘ye bağlamadan kullanabilmek için bu ek gereklidir. Bu ek aynı zamanda bazen “çakmak, yemek” gibi hareket ifade etmeyen nesne isimleri de yapabilir. -mAK ekindeki sondaki k konsonantının sedasızlaşması ve yumuşaması dolayısı ile -mak ve -mek’li isimler çekim esnasında bir çok defa -ma ve -me’li isimlerle

karıştırılmaktadır. -mak ve -mek'in hareket isimleri yapmasına karşılık -ma ve -me'nin fonksiyonu iş isimleri yapmaktır diyebiliriz. -ma ve -me bu bakımdan daha güçlü bir fiilden isim yapma ekidir. Bu durumda -mak ve -mek'in yapım ekliği belli belirsiz bir yapım ekliğidir.

Tahsin Banguoğlu ise (2007:265-270), -mA ekinin Eski Türkçe'de sıfat ve sıfattan gelme adlar yaptığını, o dönemde sıfat fiil olarak değerlendirildiğini fakat bu işlevinin yine o dönemde sona erdiğini söyler (kesme aş, köçürme oçak, barma yıl vb.).

Dolayısıyla birden fazla yapı kurulmasını sağlayan bu ekler öğretilirken kısıtlı bilgi vermek yerine bu eklerin tüm görevleri hakkında bilgi verilmelidir. Bu sebeple hedefleri Türkiye'de bir üniversitede okumak olan öğrencilerin bu eklerin işlevlerini daha kolay anlayabilmesi için birleşik tümce öğretiminde yan tümcenin ana tümceyle karşılaştırma, amaç, sonuç ve ayrıcalık gibi anlamsal bağlar kurmasına yarayan yan tümce bağlayıcıları üzerinde durulması gerekmektedir. Bu noktada araştırma konumuz olan -mA ve -mAK ekleri, yan tümce bağlayıcıları çerçevesinde ele alınmıştır. Etkinliklerde bu eklerin, birleşik tümcede nasıl bir karmaşık yan tümce bağlacı işlevi gördüğü anlatılacaktır.

Göksel ve Kerslake (2005: 472), yan tümce bağlayıcıları için “İki cümle veya iki büyük söylem parçası arasında birbiriyle ilişkili ve yeni söylenen ifadede içeriğin, kendisinden önce gelen ifadede neler olduğunu belirten bir bağ kurulmasını sağlar.” tanımını kullanmaktadır. Karmaşık yan tümce bağlayıcıları, iyelik, çıkma, bulunma hâlleri ile tümleçlerini belirterek ve adlaştırarak bir yan tümce oluştururlar. Bu yapılarla eğer tümcenin fiiline ait bir özne yoksa fiil -mAK (masdar eki) ile adlaştırılır; fiilin bir öznesi varsa bu özneye uyumlu bir iyelik eki taşıyan -DİK (geçmiş) veya -mA (geçmiş olmayan) ekleri ile adlaştırılır (Zeyrek ve Webber, 2008).

AODÇ (2017), bağlayıcıları söylem bakımından yazma üretimi bölümünde yaratıcı yazma ve rapor ve makale yazma başlıkları altında incelemektedir:

Yaratıcı yazma bölümünde, bir metinde net bir şekilde birleştirilmiş basit kelimeler ve deyimlerden, ilgili türün uzlaşmalarını takip eden, açık ve iyi yapılandırılmış sorunsuz bir akışa sahip metinlere kadar her şeyin söylemi oluşturmaktadır. Rapor ve makale yazma bölümünde ise basit bağlayıcılarla birleştirilmiş cümlelerden, etkileyici ve mantıklı bir yapıyla sorunsuz bir akışa sahip ifadelerle kadar her şeyin söylemi oluşturur (AODÇ,2017:74-75).

Bununla birlikte bağlayıcılar konusuna bağdaşıklık ve tutarlılık başlığında da yer verilmiştir.

B1 seviyesindeki bir öğrencinin bağlayıcı (ancak vb.) kullanarak söylemsel basit bir metinde karşı argüman geliştirebilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu seviyedeki bir öğrenci, birbirine bağlanmış bir dizi kısa, ayrık ve basit yapıları ard arda doğru şekilde sıralayabilmelidir. Bunun yanı sıra sınırlı sayıda birleştirici araç kullanarak daha uzun cümleler kurabilmesi ve bunları birbirine bağlayabilmesi (örneğin, bir hikâyede) gerekmektedir. A2 seviyesindeki öğrenciler ise bir hikâyeye anlatmak veya bir olaydaki basit noktaları tasvir etmek için en çok kullanılan bağlayıcılarla basit cümleleri birleştirebilmelidirler. Buna ek olarak, bir grup kelimeyi basit bağlayıcılar olan “ve”, “çünkü” ve “ama” ile birleştirebilmelidirler (AODÇ, 2017:75-76).

Türkçeye baktığımızda, yan tümce bağlayıcılarını basit ve karmaşık yan tümce bağlayıcıları olarak iki şekilde incelemektedir:

Basit yan tümce bağlayıcıları çekimsiz fiile gelen tek bir ekle bu fiili zarflaştırırlar. Örneğin, “Kafiye hamm beni kucakladı, yanağını yanağıma sürterek iyi yolculuklar diledi.” (Zeyrek ve Webber, 2008:67)

Bu örnekteki -(y)ArAk eki basit yan tümce bağlayıcısı olarak tanımlanmaktadır. Karmaşık yan tümce yan tümce bağlayıcıları ise genellikle edat olan (örneğin, rağmen, için, gibi) bir sözcük ve yan tümcenin

çekimsiz fiilindeki fiilimsi ekinden oluşan iki kısma sahip bağlayıcılardır (Zeyrek ve Webber,2008:67-68). Örneğin;

“Bugün hasta olmasına rağmen işe gitti.”

“İyi bir üniversiteye girmek için çok çalışmam lâzım.”

“Onun çalışmama gibi bir şansı yok.”

Yukarıdaki örneklerde yan tümcedeki çekimsiz fiillere gelen -mA ve -mAK ekleri aslında adlaştırma görevindedir. Fakat rağmen, için, gibi edatları ile birleşerek yan tümce bağlayıcısı olurlar. Bu noktada özellikle –mA gibi adlaştırma yapılarının iyelik yapısı ile bağlantısı iyice vurgulanmalıdır. –mAK öznesiz bir adlaştırma yaparken –mA özneyi koruyarak iyelik yapısı ile yakın bir uyum oluşturur. Bunun dışında karmaşık yan tümce bağlayıcılarında –mA ve –mAK adlaştırma yapıları verilirken zarflaştırma yapılarına da dikkat çekilir (Göksel ve Kerslake, 2005; Zeyrek ve Webber, 2008; Ketrez, 2012).

Tüm bunlara ek olarak araştırmanın örneklemini oluşturan öğrenciler, Türkiye’de üniversite öğrenimlerini görecekları için düşüncelerini veya bir bilgiyi ifade ederken kelimeleri veya cümleleri karşılaştırma, ayrıcalık, amaç ve sonuç işlevleriyle nasıl bağlayacaklarını çok iyi bilmelidirler. Aksi takdirde özellikle akademik yazımda birtakım sorunlarla karşılaşacaklardır. Bu konuyla ilgili Creswell (2017: 88) bir makalenin okunabilirliği için kopçalama tekniğinin önemini vurgular. Bu teknik sayesinde okuyucunun herhangi bir metni anlamlandırması ve cümleler arasında bağlantı kurulabilmesi daha kolaylaşacaktır.

Yazmadaki tutarlılık, düşüncelerin bütünleştirilmesi ve bir cümleden diğer cümleye ve bir paragraftan diğer paragrafa mantıklı bir şekilde geçilmesi anlamına gelmektedir. Daha ayrıntılı olarak tutarlılık makaledeki cümleleri ve paragrafları birbirine bağlayarak sağlanır. Zinsser (1984) her cümlemin kendisinden önce gelen cümlemin mantıklı bir devamı olması gerektiğini ileri sürmüştür. Wilkinson ise (1991) “kopçalama tekniği (hook and eye) cümlelerdeki veya paragraflardaki düşünceleri birbirine bağlamak için yararlıdır” diye ifade etmektedir. Buradaki temel düşünce, bir cümlemin bir sonraki cümleyi geliştirmesi ve bir paragraftaki cümlelerin sonraki paragraf içinde ele alınmasıdır. Bunu gerçekleştirmenin yolu bağlantı sağlayan belirli kelimeleri kullanmaktır. Belirtildiği gibi kopçalama tekniğinin amacı (Wilkinson,1991) her cümle ve paragraftaki önemli düşünceleri (ve kelimeleri) birbiriyle bağlamaktır. Eğer böyle bir bağlantı yapılmazsa, yazılı metindeki tutarlılık ve fikirler ile konular arasındaki geçişler eksik olur ve okuyucu anlaşılabilirliği sağlamak için geçiş kelimeleri, kelime grupları veya cümleler eklemeye gereği duyabilir. Geçişlerdeki eksiklikler, aynı zamanda okuyucunun çalışmada düşüncelerin nasıl oluşturulduğunu anlayamamasına neden olabilir (Creswell, 2017: 88).

Dolayısıyla kopçalama tekniğinin doğru şekilde kullanılabilmesi için öğrencilerin yan tümce bağlayıcılarının kullanımına hâkim olması gerekmektedir. Çünkü bu tekniğin uygulanması sırasında anlam bakımından cümleler arasında ilişki kurmaya yarayacak öğeler yan tümce bağlayıcılarıdır. Fiilimsi ekleri ve edatlarla (gibi, için, rağmen) beraber yapılan yan tümce bağlayıcıları da cümleleri bağlamada kullanılmaktadır. Bu noktada yan tümceyi ana tümceye bağlayan fiilimsi eklerinin yabancı öğrencilere öğretimi önem arz etmektedir. Zira bu ekler yan tümce bağlayıcılarını oluşturmaktadır. Bu bağlayıcılar da kopçalama tekniğinde kullanılmaktadır. Bu sayede okuyucuların metni kolayca anlayabileceği bir yapı oluşturulmaktadır.

Bu bağlayıcıları oluşturan eklerden biri olan -mAK, yan tümce bağlayıcı göreviyle fiil şeklinde eklenmişse, genellikle masdar görevindedir. Bir sözlüksel öge olarak bir fiilden bahsettiğimizde fiili bu hâliyle alıntı yapmak amacıyla kullanırız. İsim cümlesi biçimlerinde ise -mAK eki, öznenin bir etkinliğe, bir eyleme ya da genel bir ifadeye karşı sergilemekte olduğu veya sergileyeceği davranış veya tutumlar hakkında konuşulurken kullanılır. -mA ve -mAK ile kurulan tümcelerin

arasındaki en önemli fark, -mA tümceleri kendi öznesine sahipken -mAK ile kurulan tümcelerde bu özelliğin olmamasıdır. -mAK tümcesi, üstanlamlı tümcede genellikle bir ad öbeği ya da kişi zamiri olan örtük özneye sahiptir. “Sokağa çıkmak istiyorum.” cümlesinde -mAK tümcesi 1. teklik kişi ekiyle gösterilmiştir. Bunlarla beraber -mA ve -mAK ekleri isim fiil ve zarf fiildir. Bu iki ek isimlerle birleşebilen eklerle uyum sağlamada farklılık gösterebilirler. Çokluk eki sadece -mA ekine gelebilmektedir: “evden kaçmalar”. Bu iki yan tümce bağlacı arasındaki en belirgin fark ise iyelik ekleridir. -mA eki sık sık iyelik eki alabilirken -mAK ise bu eklerle birleştirilememektedir (Göksel & Kerslake, 2005:87-358).

Bunun yanı sıra -mA ve -mAK ekleri çeşitli ekler, edatlar ve koşul belirten kelimelerle bir araya gelerek zarflaştırma yapabilir. Örneğin: -mA+ (iyelik)/-mAK için, -mAK üzere, -mAK kadar, -mAsInA rağmen, -mA gibi, -mAKtAn, -mAKtAn ziyade/ (daha) çok, -mAKtAnsA, -mAK varken /-mAK yerine, -mA+iyelik, -mAyla/-mA ile, -mAKIA, -mAKIA beraber/birlikte, -mAKIA kalma-, -mAK, -mA+iyelik koşuluyla, şartıyla, -mA+iyelik + -(n)dAn önce/sonra/itibaren, -mAsInA (Sebzecioğlu, 2016: 387-389).

-mA ekinin “süzme yoğurt, yazma kitap, oyma mobilya” ve “sonradan görme adam, elden düşme bisiklet” örneklerinde olduğu gibi zaman zaman sıfat görevi de gördüğünü söylemektedir. “Bu iyi çalışma bizi başarıya ulaştırır.”, “Böyle ağır bir sorgulama insan haklarına aykırıdır.” örneklerinde -mA eki ile türeyen ad, tümleç alma özelliğini yitirip sıfat aldığı için fiilimsilik özelliğini de kaybetmiştir (Toptaş,2016:771-774).

-mA ve -mAK kullanımlarının iyice kavranması için tüm bu işlevlerle birlikte yabancı öğrencilere sunulması gerekmektedir. Aksi takdirde sadece isim-fiil görevinde öğretilen bu ekler öğrenciler için sorun teşkil etmeye devam edecektir. Bu sebeple -mA ve -mAK eklerinin cümle içindeki işlevselliklerini daha iyi belirtmek için eklerin bu özelliklerini öne çıkaran çalışmalardan yararlanılmıştır. Dolayısıyla Göksel & Kerslake (2005), Ketrez (2012), Toptaş (2016) ve Sebzecioğlu'nun (2016) çalışmaları incelendiğinde -mA ve -mAK eklerinin bütün kullanımlarına dair aşağıdaki liste ortaya çıkmıştır:

mA / -mAK (rağmen, için, gibi)

“Çok kilo almasına rağmen hâlâ çok yemek yiyor.”

“Kazanmak için çok çalışmışın.”

“Kanada'ya yerleşme gibi bir şansı yok.”

-mA + iyelik ekleri

“Derste sürekli hapsirmam hocayı rahatsız etti.”

-mA / -mAK +çıkma durumu

“Her gün iki saatimi trafikte harcamaktan çok bıktım.”

“Arkadaşlarım genellikle pilav ve yoğurdu karıştırarak yememden öğreniyor.”

-mA / -mAK + bulunma durumu

“Raporları tekrar kontrol etmekte hiçbir sakınca görmüyorum.”

“Ali'nin bizimle gelmesinde herhangi bir sorun yok.”

-mA / -mAK +yükleme durumu

“Soğuk çorba içmeyi hiç sevmiyorum.”

-mA / -mAK + yönelme durumu

“Tatilden döndükten sonra spor yapmaya başlayacağım.”

Fiilin cümleinin nesnesi olduğu durumlarda fiile ait başka bir özne yoksa fiili -mAK ile adlaştırma

“Bu yaz Çeşme'ye gitmek istiyorum.”

“Sigara içmek sağlığa zararlıdır.”

Fiile ait başka bir özne varsa -mA ile adlaştırma

- “Çalışkan insanların iyi yerlere gelmesine çok seviniyorum.”
-mAK üzere
- “İşe gitmek üzere evden çıktı.”
-mAK kadar
- “Bir işi başarmak kadar devam ettirmek de önemli.”
-mAK, -mA+iyelik koşuluyla, şartıyla
- “Hafta sonu çalışmamak koşuluyla işe girdi.”
-mA +iyelik için
- “Babam, üniversite harcını ödemem için para yollamış.”
-mAKtAn
- “Çalışmaktan spor yapmaya vakit bulamıyorum.”
-mAKtAn ziyade/ (daha) çok
- “Pop müzik dinlemekten ziyade klasik müzik dinlemeyi tercih ediyorum.”
-mAKtAnsA
- “Dışarıda abur cubur yemektense evde kendim pişiriyorum.”
-mAK varken /-mAK yerine
- “Yazın Çeşme’ye gitmek varken İstanbul’da kalmam.”
-mAKtAn
- “Bütün maaşımı harcamak yerine her ay bir miktar para biriktiriyorum.”
-mAyla/-mA ile
- “Bu kadarlık çalışmayla bir yere varamazsın.”
-mAKLA, -mAKLA beraber/birlikte
- “Beni dinlememekle büyük hata yapıyorsun.”
-mAKLA kalma-
- “Onlara iftira atmakla kalmadı, bir de evine haciz koydurdu.”
-mA+iyelik ++(n)dAn önce/sonra/itibaren
- “İstanbul’a taşınmasından sonra bir türlü iş bulamadı.”
-mAsInA
- “Konuyu anladım anlamasına lakin bazı noktaları hâlâ meçhul.”
-mA (sıfat olarak)
- “süzme yoğurt”, “dolma biber”
-DAn -mA (sıfat olarak)
- “sonradan görme kadın”, “elden düşme bisiklet”
-mA (sıfat aldığı için filimsilik özelliğini kaybeden yapılar)
- “Bu ağır bir sorgulama insan haklarına aykırıdır.”

Etkinlikler hazırlanırken ve sıraya koyulurken AODÇ (2017)’nin A2 ve B1 seviyesindeki yazma ölçütleri göz önüne alınmıştır. Yazma bölümünde öğrencilerden A2 ve B1 seviyeleri için şu ölçütleri karşılamaları istenir:

Yaratıcı yazma A2 seviyesi:

Çevresi hakkında (insanlar, yerler, iş veya okul tecrübesi ile ilgili birbirine bağlı cümlelerle) görüşlerini yazabilmesi, olaylar, geçmiş etkinlikler ve kişisel tecrübeleri hakkında kısa ve basit tanımlar yapabilir.

Bir tatil veya uzak gelecekteki hayatı hakkında basit bir hikâye anlatabilir.

Aileleri yaşam koşulları, eğitim geçmişleri, şimdiki veya en son işleri hakkında basit ifadeler ve cümleler kullanarak bir metin yazabilirler.

İnsanlar hakkında basit, hayali biyografiler ve basit şiirler yazabilirler.

Ve, ama ve çünkü gibi basit bağlayıcılarla basit, somut sözcükler, ifadeler ve cümleler kullanarak olayları (günlük rutinler, geziler, sporlar, hobiler), insanları ve yerleri tanımlayan günlükler tutabilirler.

Bir sözlükten veya kaynakçadan (ders kitabındaki zamana göre fiil çekimleri tablosu vb.) yararlanma şartıyla bir hikâyeye giriş yazabilir veya hikâyeyi devam ettirebilirler.

Yaratıcı yazma B1 seviyesi:

Hikâye metninde kronolojik sırayı belirtebilir.

Sınırlı bir dil kullanarak bir film, kitap ya da televizyon programını değerlendirebilir.

İlgi alanı dâhilinde bilindik konular hakkında anlaşılır ve detaylı tanımlar yazabilir.

Duygu ve tepkilerini ilgili metinde tanımlayarak tecrübelerini izah edebilir.

Gerçek veya hayali bir olay veya gezi hakkında bir tanım yazabilir.

Bir hikâye anlatabilir.

Rapor-deneme yazma A2 seviyesi:

Cümleleri ve, çünkü ve o zaman gibi bağlayıcılarla birleştirerek insanların ilgileri hakkında basit metinler yazabilir.

Günlük ve basit bir sözcük dağarcığı ve ifadeler kullanarak kişisel ilgiler (yaşam biçimi, kültür ve hikâyeler) hakkında yazdığı metinlerde kendi izlenim ve görüşlerine yer verebilir.

Rapor-deneme yazma B1 seviyesi:

İlgiler hakkında basit ve kısa denemeler yazabilir.

Yararları ve zararları sıralamak için basit bir dil kullanarak kişisel ilgileri hakkındaki güncel konularda bir metin yazabilir ve fikrini sunup gerekçelendirebilir.

Kendi alanında bilindik rutin ve rutin olmayan konular hakkındaki gerçek bilgileri özetleyebilir, bu bilgiler hakkında rapor yazabilir ve fikrini sunabilir.

Rutin bilgilerin ve eylemlerin nedenlerini aktaran standart bir formatta çok kısa raporlar yazabilir.

Fotoğraf ve kısa öbek metinler kullanarak kısa bir rapor ya da posterdeki bir konuyu sunabilir (AODÇ, 2017:74-76).

Sunulan etkinliklerde ve eklerin veriliş sırasında bu yazma ölçütleri gözetilmiştir.

Yöntem

Bu araştırmada yöntem olarak eylem araştırmasından yararlanılmıştır. Eylem araştırması, bir okulda çalışan yönetici, öğretmen, eğitim uzmanı veya diğer tür kuruluşlarda çalışan mühendis, yönetici, planlamacı, insan kaynakları uzmanı gibi bizzat uygulamanın içinde yer olan bir uygulayıcının doğrudan kendisinin ya da bir araştırmacı ile birlikte gerçekleştirdiği ve uygulama sürecine ilişkin sorunların ortaya çıkarılması ya da hâlihazırda ortaya çıkmış bir sorunu anlama ve çözmeye yönelik sistematik veri toplamayı ve analiz etmeyi içeren bir araştırma yaklaşımıdır. Eylem araştırması, tür bakımından farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır: teknik, uygulayıcı ve özgürleştirici; teknik iş birliğine dayalı, karşılıklı katkı iş birliğine dayalı ve geliştirici; ve bilimsel- teknik problem çözme temelli, uygulama amaçlı ve

eleştirel-özgürleştirici eylem araştırması (Grundy,1988; McKernan,1991; Holter ve Schwartz-Barcott,1993; Berg,2001; aktaran Yıldırım ve Şimşek,2016: 307-308).

Bu araştırma, uygulama yaklaşımına göre yapılandırılmıştır. Bu yaklaşımda araştırmacı ve uygulayıcı bir araya gelerek uygulamada ortaya çıkan olası sorun alanlarını, bu sorunlara neden olan olası etmenleri ve olası müdahale yollarını saptar (Holter ve Shwartz-Barcott,1993; aktaran, Yıldırım ve Şimşek,2016:308). Araştırmada veriler ön test, son test, görüşme ve gözlem yoluyla toplanmıştır. Ön test, görüşme ve gözlem yoluyla edinilen verilere göre etkinlikler ve program oluşturulmuş ve öğrencilere sunulmuştur. Ön testi kitaptaki etkinlikler, alıştırmalar ve öğrencilerin araştırma öncesinde yaptıkları ödevler oluşturmaktadır. Son testteki cümleler sıfat, amaç, sonuç, ayrıcalık belirtme ve karşılaştırma görevlerinin anlaşılması yolunda hazırlanıp öğrencilerden cümleler yazması istenilmiştir. Elde edilen verilere göre bu ders alma sürecinin sonunda son test uygulanarak öğrencilerin konu hakkındaki becerileri ölçülmüş ve çıkan sonuçlar araştırmanın problemi ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini Yıldız Teknik Üniversitesi TÖMER’de 2017-2018 akademik yılında A2 ve B1 seviyesinde ders alan öğrenciler oluşturmaktadır. Ulaşılabilirlik ve -mA ve -mAK eklerinin bu seviyelerde verilmesi amaçlı örnekleme oluşturmuştur. “-mA ve -mAK eklerinin “Akademik yazma becerisinin gelişimi için uygulanan cümlede anlam çalışmalarındaki işlevsellikleri nelerdir?” araştırmamızın sorusu oldu. Cümledeki anlamın oluşumuna amaç, sonuç, sıfat yapma, ayrıcalık belirtme, karşılaştırma görevleriyle katkı sağladıkları göz önünde bulundurularak etkinlikler geliştirildi. Ders kitabındaki eksikler tespit edilerek cümledeki anlamın daha iyi anlaşılması için yeni bir sıralama yapılmış, ilgili eklerin bulunduğu her bir yapı tek tek verilmiş ve ön test, gözlem ve görüşme sonuçlarına göre öğrenciler için anlaşılması daha zor olan yapılar sıralamanın sonlarına yerleştirilmiştir.

Bulgular

Çalışmada, Yedi İklim A2 ve B1 Türkçe kitaplarındaki alıştırmalar ve etkinlikler ön test olarak kabul edilmiştir. A2 ve B1 ders kitaplarında -mAK ve -mA yapılarının kullanıldığı üniteler tespit edilip bu yapıların işlendiği alıştırmalar incelenmiştir. Yedi İklim A2 kitabında *Güzel Ülkem* adlı 4. üniteye yer alan bazı örnekler verilmiştir. Bu üniteye -mAK ve -mA eklerinin kullanımı bir diyalog içerisinde şu şekilde gösterilmiştir:

1. Okuyalım, cevaplayalım. Her Yeri Görmek İstiyoruz

- Yaren** Merhaba nerelerdesin? Eşini ve seni uzun süredir görmüyorum. Ankara'da değil misiniz?
- Hatice Hanım** Ankara'dayız ama sık sık yurt içi gezilere gidiyoruz. Ülkemizin her yerini gezmek, görmek ve tarihî yerlerini tanımak istiyoruz. Gezmeye, Ankara'ya yakın yerlerden başladık. Biliyorsun, Eskişehir ve Konya'ya hızlı tren seferleri var. Sabah ilk trenle gittik, akşam son seferle döndük.
- Yaren** Bu kadar yeri gezmek zor ve yorucu değil mi?
- Hatice Hanım** Evet, bütün şehri bir günde gezmek bazen yorucu oluyor. O zaman da bir sonraki gezimizi dinlenmek ve eğlenmek amacıyla yapıyoruz.
- Yaren** Ne güzel, her yere birlikte gidiyorsunuz.
- Hatice Hanım** Evet, birlikte gezmekten zevk alıyoruz. İkimiz de emekli olduktan sonra zamanımızı evde geçirmek istemedik. Ankara'ya uzak ama gelecek hafta Çanakkale'ye gideceğiz. Sen de bizimle gelmek ister misin?
- Yaren** Tabii isterim.

Şekil 1. Yedi İklim A2 Türkçe Kitabı (2017:72)

Diyalog içerisinde ilgili konuya örnek teşkil eden cümleler şu şekildedir:

- “Ülkemizin her yerini *gezmek, görmek ve tanımak istiyoruz.*”
- “*Gezmeye, Ankara'ya yakın yerlerden başladık.*”
- “Bu kadar yeri *gezmek zor* ve yorucu değil mi?”
- “Evet, *bütün şehri bir günde gezmek* bazen yorucu oluyor.”
- “O zaman *bütün gezimizi dinlenmek ve eğlenmek amacıyla* yapıyoruz.”
- “Evet, birlikte *gezmekten zevk alıyoruz.*”

Görüldüğü üzere aynı diyalog içerisinde -mAK istemek, -mAyA, -mAK+ sıfat, -mAK+DAn, -mAK amacıyla ve -mAK ekinin birleştiğı cümlelerin özne olarak kullanılması durumlarıyla beraber tam altı farklı biçim göze çarpmaktadır. Diyalog ve dinleme bölümünden sonra geçilen yazma alıştırmasında ise -mAK ve -mA ekleri şu şekilde kullanılmıştır:

4. İnceleyelim.

Ülkemin her yerini gezmek,
tanımak istiyorum.

Hastalar, bekleme odasında
muayene olmayı bekliyor.

Sigara içmek yasaktır.

-mek / -mak
-me / -ma

5. Seçelim, yerleştirelim.

- Doğum günümü beni çok mutlu etti.
- Yemekten sonra severim.
- Eşimin en büyük zevki karda yürümektir.
- Boş zamanlarımda film hoşlanırım.
- Çok gerginim, istemiyorum.

kahve içmeji

tartışmak

yürümektir

seyretmekten

kutlaman

Şekil 2. Yedi İklim A2 Türkçe Kitabı (2017:74)

Bu alıştırmadaki cümleler tamamlandığında -mA+iyelik eki, -mA+(y)I, -mAK+DAn, -mAK istemek ve -mAK ekinin cümlede fiil durumunda olması ile beraber toplam beş farklı kullanım şekli göze çarpmaktadır.

Teknoloji ve İletişim adlı 7. ünite de ise amaç belirten -mAK/-mA için ve -mAK üzere kullanımları verilmiştir. Eklerin kullanıldığı cümlelerden bazıları şunlardır:

2. İşaretleyelim.

Hangi ev aletini niçin kullanırsınız?	elektrikli soba	çamaşır makinesi	klıma	buzdolabı	lamba	ütü	fırnlı ocak	bulaşık makinesi	televizyon	bilgisayar	telefon
1. Haberleri öğrenmek için, eğlenmek için									✓	✓	✓
2. evimizi, sokağımızı aydınlatmak için											
3. giysilerimizi yıkamak için											
4. ısınmak için											
5. soğuktan ve sıcaktan korunmak için											
6. yiyeceklerimizi korumak için											
7. elbiselerimizi ütölemek için											
8. yemek yapmak için											
9. bulaşıkları yıkamak için											
10. araştırma yapmak ve haberleşmek için											

Şekil 4: Yedi İklim A2 Türkçe Kitabı (2016:133)

Aynı ünite de ilgili dil bilgisine dair kullanılan diğer türler şöyledir:

“Saç kurutma makinesi”

“Ekmek kızartma makinesi”

“...dünyadan haberdar olma vaktidir.”

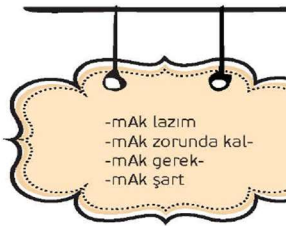
“...TRT ekranında izleyiciyle buluşmaya devam ediyor.” (Yedi İklim A2 Türkçe Kitabı, 2016:132-139).

Yedi İklim B1 Türkçe kitabında Engelleri Kaldırılmalı adlı 5. ünite de ise -mAK/-mA lâzım kullanımı hemen edilgen çatının kullanımından sonra sadece bir yazma etkinliğinde verilmiştir. Daha sonra yine aynı ünitenin son kısmında -mAK lâzım, -mAK zorunda kal-, -mAK gerek-, -mAK şart kullanımları cümle içerisinde verilir ve öğrencilerden incelenmesi istenmiştir.

5. İnceleyelim, eşleştirelim.

1. Başarılı olmak için çok çalışmak **lazım**.
2. Bazı insanlar daha zor şartlarda yaşamak **zorunda kalıyorlar**.
3. Hayallerinin peşinden gitmek **gerek**iyor.
4. Engellilerin hayatını kolaylaştırmak **şart!**
5. Bugün eve erken gitmem **gerek**iyor.
6. Bu işi bitirebilmek için sabahlara kadar çalışmaya **meceburum**.

1. Yazar olmak için	a. başarılı olmak lazım.
2. Babası iflas edince okulu bırakarak	b. pasaport çıkartmak gerek.
3. Faydalı olmak için	c. çalışmak zorunda kaldı.
4. Ayağının iyileşmesi için	d. çok okumak gerek.
5. Denize girmek için yüzmeyi	e. bilmek şart.
6. Türkiye'ye gitmek için	f. alçıya almak şart.

Şekil 3: Yedi İklim B1 Türkçe (2015:103)

İnceleyelim, eşleştirelim.

Başarılı olmak için çok çalışmak **lazım**.

Bazı insanlar daha zor şartlarda yaşamak **zorunda kalıyorlar**.

Hayallerinin peşinden gitmek **gerek**iyor.

Engellilerin hayatını kolaylaştırmak **şart!**

Bugün eve erken gitmem **gerek**iyor.

Bu işi bitirebilmek için sabahlara kadar çalışmaya **meceburum**.

Yedi İklim Türkçe A2 ve B1 kitaplarındaki alıştırmalar temel alınarak yapılan gözlemlerde çoğu öğrencinin -mAK+ istemek yapısını kullanmada bir sorun yaşamadığı tespit edilmiştir. Ayrıca algılayamadıkları veya emin olmadıkları çoğu yapının yerine de bu yapıyı kullanmışlardır. Bununla birlikte “Gitmem lâzım.” ifadesindeki gibi -mA +iyelik eki lâzım, -mAK lâzım ve -mAK zorunda kalmak gibi zorunluluk ve gereklilik anlamı içeren yapıları öğrencilerin çoğu sorunsuz şekilde kullanırken -mAK amacıyla, -mAK şartıyla cümlesindeki gibi iki kısımdan oluşan yan tümce bağlayıcılarını çoğu öğrencinin doğru şekilde kullanmakta zorluk yaşadığı tespit edilmiştir. Çoğu öğrenci genellikle -mAK gerekme yapısı yerine -mAK lâzım ya da -mA + iyelik eki lâzım yapılarını kullanmayı tercih etmiştir. Sifat görevinde kullanılan -mA ekli kelimelerin kullanımında ise çoğunlukla bir problem yaşanmamıştır.

Öğrencilerin yoğun olarak problem yaşadığı iki kullanım tespit edilmiştir: 1. -mA ekinin iyelik ekleriyle beraber nesne, özne veya yüklem oluşturduğu yapılar, 2. -mAK, -mA+ iyelik eki amacıyla, şartıyla gibi yan tümce kuran zarflaşmış yapılardır.

Yedi İklim A2 ve B1 kitapları incelendiğinde ise görüldü ki -mA ve -mAK ekleri hakkındaki alıştırma ve etkinlikler sadece sıfat yapma ve amaç cümlesi hâline nasıl getirildiği konusunda öğrencilere yardım etmektedir. Fakat bu eklerin cümlede anlam boyutunda öğrenilmesini sağlayamamaktadır. Hâlbuki biçim, anlam ve işlev bir bütündür (Larsen-Freeman,2001:252-254). Bu sebeple ekleri sadece tek yönlü tanıtmak onların etkili şekilde kullanılmamasına hatta hiç kullanılmamasına sebep olacaktır.

Bu bilgilerin ışığında öğrencilerin bu eklerin bütün işlevlerini tanıyacak şekilde günlük hayatta kullanımını kavramasını sağlayacak düzenlemeler yapılmış, ileriki seviyelerde verilecek olan bazı yapıların öğretimi öne çekilmiş ve ilk konularda ağırlıklı olarak amaç, sonuç, karşılaştırma ve ayrıcalık anlamı ile yan tümce oluşturmayı sağlayan yan tümce bağlayıcılarına listede yer verilmiştir. -mA ekinin sadece iyelik ekiyle yan tümce oluşturduğu yapılar en sona koyulmuştur. Tüm bu düzenlemeler ile ilgili konular öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşabilecekleri materyaller kullanılarak öğrencilere sunulmuştur.

Öğrencilere sunulan etkinliklerin içeriğini, günlük hayatta karşılaşabilecekleri görseller ve yaşları dolayısıyla ilgilenebilecekleri konular oluşturmaktadır. Bu etkinlikler için kullanılan materyaller arasında uyarı levhaları, duvar yazıları, reklamlar, karikatürler, haberler ve Youtube videoları bulunmaktadır (Ek 1,2,3,4,5,6,7,8). Materyallerdeki metinler, tek ve basit cümleler içerenlerden karmaşık ve daha çok cümle içerenlere doğru sıralanmıştır.

Etkinlik 1’de uyarı levhaları materyal olarak kullanılmıştır. Bu levhalar genellikle tek cümleden oluştukları için böyle bir sıralama yapılmıştır. Öncelikle öğrencilere hangi ülkelerde çoğunlukla hangi levhaların olduğuna dair istatistikler içeren bir metin gösterilmiştir. Daha sonra neden o ülkelerde bu levhalar çoğunlukta olabilir diye tartışılmıştır. Bu hazırlık süreci bitince etkinliklere geçilmiştir. Öncelikle çeşitli levha örnekleri öğrencilere gösterilip bu levhaları ilgili yer ve mekânlarla eşleştirmeleri istenmiştir. Etkinliğin ikinci kısmında her bir öğrenciye farklı bir yer, mekân, ülke fotoğrafı ve durum verilerek (örneğin, parkta çimlere basan kişi, kafede sigara içen kişi) verilerek fotoğraftaki boş tabelanın içine bir uyarı yazdırılmıştır.

Etkinlik 2’de duvar yazıları kullanılmıştır. Bu yazılar öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla özellikle komik olanlarından seçilmiştir. Duvar yazısı örnekleri, uygulayıcı öğretmenle beraber okunduktan sonra öğrencilere “Kim ne yazmış?” diye bir eşleştirme etkinliği yapılmıştır. Öğrenciler, bu etkinlikte kimin hangi duvar yazısını yazdığını tahmin etmeye çalışarak eşleştirme yapmıştır. Ayrıca bu yazıları yazanların duygu durumlarını yorumlamışlardır. Daha sonra öğrencilerden kendi odalarının penceresinin karşısında bir duvar olduğunu düşünmeleri istenmiştir. Öğrenciler, etkinlik sonunda çalışma kağıtlarına bu duvarda her gün orada görmek istedikleri sözü yazmışlardır.

Etkinlik 3’te öğrencilere çeşitli karikatürler gösterilerek orada neler olduğu tartışılmıştır. Sonunda öğrencilere 3 veya 4 fotoğraftan oluşan karikatürler verilmiş ve bu karikatürdeki boşlukları onların doldurması istenmiştir.

Etkinlik 4’te gerçek haberlerde güncel haberler öğrencilerle beraber okunmuş ve öğrenciler gruplara bölünerek haberlerdeki olayları gösteren resimleri sıralamaları istenmiştir. Bu haberlerin içeriğini

üniversite sınavları, burslar, başvurular gibi konular oluşturmaktadır. Daha sonra her bir öğrenciye bir paragraflık başka bir haber verilerek bu haberlere başlık atmaları görevi verilmiştir.

Etkinlik 5'te reklamlar kullanılmıştır. Öncelikle öğrencilere okuldan eve gelip annesine okulla ilgili serzenişte bulunan küçük bir çocuğun olduğu reklam izletilmiştir. Daha sonra öğrencilere bu reklamda neler olduğuna dair bir metin yazdırılmış ve eğer çocuğun yerinde olsalardı onların ne yapacakları anlatılmıştır.

Etkinlik 6'da öğrencilere "Görülmesi gereken yerler" başlığı altında öğrencilere İstanbul'daki iki tarihi mekân hakkındaki tanıtım yazıları gösterilmiştir. Daha sonra onların İstanbul'da gezdikleri yerlere dayanarak tecrübelerini paylaştıkları bir gezi yazısı yazmaları istenmiştir.

Etkinlik 7'de yalan ve komik haber yapan bir siteden alınan bazı haberler materyal olarak kullanılmıştır. Öğrenciler bu haberleri okuduktan sonra kendilerine verilen fotoğraflar için birer komik haber yazmışlardır.

Etkinlik 8'de sağlık hakkındaki haberler kullanılmıştır. Öğrenciler "Spor yapmak vücut enerjinizin artmasını sağlar." gibi çoğunlukla -mA ekinin iyelik ekleriyle beraber kullanıldığı ifadeleri içeren haberleri incelemişlerdir. Daha sonra bu haberlerde -mA ekinin geçtiği birleşik cümleler kelime kelime parçalara ayrılarak öğrencilere verilmiştir. Öğrenciler, kelimeleri birleştirerek doğru cümleyi oluşturduktan sonra yeni bir cümlenin kelimelerini almışlardır. Etkinlik sonunda her öğrenciye "Su içmek neye yarar?", "Erken kalkmak neye yarar?" vb. başlıkların olduğu kağıtlar dağıtılmıştır ve öğrencilerden ilgili sorular dikkate alarak bir liste oluşturmaları istenmiştir.

Etkinlik 9'da öğrencilerin hayatları göz önünde bulundurularak stresle başa çıkmanın yolları videosu materyal olarak seçilmiştir. Bunun dışında bir film tanıtımı videosu da gösterilmiştir. Öğrenciler stresle başa çıkmanın yolları videosunu izlerken ellerindeki çalışma kağıtlarındaki tavsiyelerden videoda bulunanları işaretlemeleri istenir. Daha sonra öğrencilerin stresle nasıl başa çıktıkları ve bunun için kendi kendilerine nasıl yöntemler geliştirdikleri konuşulur. Konuşmadan sonra öğrencilere onlarda strese sebep olabilecek bazı sorunların olduğu yazılar verilir (kilo verememek, ders çalışmak için zamanın olmaması vs.) ve her bir öğrenciden bu sorunlar için sebepleriyle beraber bir tavsiye listesi hazırlamaları istenir.

Etkinlik 10'da bir film tanıtımı videosu izlenmiştir. Tanıtım videosundan sonra ise bu filmin ne hakkında olduğu ve karakterlerin nasıl olduğu konusunda bir tanıtım yazısı yazdırılır. Bu materyallerin hepsi öğrencilere verilmeden önce seviyelerine göre AODÇ (2017) dikkate alınarak sadeleştirilmiştir.

Son test sonuçları analiz edildiğinde öğrencilerin cümlede anlam bakımından -mA ve -mAK eklerini sıfat yapma, amaç, sonuç, karşılaştırma ve ayrıcalık belirtme; dil bilimsel bakımdan ise karmaşık yan tümce bağlayıcısı olarak çoğunlukla şu şekillerde kullandıkları tespit edilmiştir:

-mA/-mAK (rağmen, için, gibi)

-mA+iyelik

-mA /-mAK+bulunma hâli

-mA/-mAK +çıkma hâli

Cümlede ana tümce ve yan tümcede fiillerin öznesi aynıysa -mAK

Cümlede ana tümce ve yan tümcede fiillerin özneleri farklıysa -mA

Zarf tümleci kuran yapılar (-mA+(iyelik)/-mAK için, -mAK üzere, -mAsInA rağmen, -mAKtAn, -mAKtAn ziyade/ (daha) çok, -mAKtAnsA, -mAK yerine, -mAKIA, -mAKIA beraber/birlikte, -mAK, -mA+iyelik koşuluyla, şartıyla)

Sonuç ve tartışma

Oluşturulan etkinliklerden uyarı levhaları ile öğrencilerin -mAK ekinin özne görevinde kullanımını öğrenmeleri amaçlanmıştır. Karikatür etkinliklerinde ise öğrencilere -mA ekinin adlaştırma görevinde isim hâl ekleriyle kullanımını göstermek istenmiştir. Duvar yazıları ile öğrenciler -mA eki ve isim hâl eklerinin beraber nasıl kullanılabileceğinin farkına varmışlardır. Haberler ve reklamlar ile öğrenciler, -mA ve -mAK ekleri ile kullanılan gereklilik biçimlerini görmüşlerdir. Haberler genellikle dil bilgisi olarak daha karmaşık ifadelerle sahiptir ve bir olay anlatmaktadırlar. Bu sebeple yan tümce bağlayıcıları ve -mA +iyelik ekleriyle kurulan isim tamlamaları öğretilirken materyal olarak haberler kullanılmıştır. Uygulanan iyileştirme sürecinden sonra yapılan etkinliklerde öğrenciler, sözlükten yararlanarak bir hikâye yazmışlardır (karikatür etkinliği). Günlük, basit sözcük dağarcığı ve ifadeler kullanarak kişisel ilgiler (yaşam biçimi, kültür ve hikâyeler) hakkında kendi görüş ve izlenimlerine yer vermişlerdir (reklam etkinliği, video etkinliği). Kendi ilgi alanları ile alakalı, bilindik konular (günlük etkinlikler, kişisel ilgiler, aile, iş vb.) hakkında kısa ve ayrık öğeleri (söz grupları, yan tümleçler vb.) ardışık şekilde yan tümce bağlayıcılarıyla bağlayarak metin yazmışlardır (video etkinliği). Bunun yanı sıra hedef dildeki sınırlı dil bilgilerini ve sözcük dağarcıklarını kullanarak bir film hakkında basit bir eleştiri oluşturmuşlardır (film tanıtımı etkinliği). Basit bir metinle bağlantılı olarak duygularını ve tepkilerini tarif etmişlerdir (duvar yazıları ve uyarı levhaları etkinlikleri). Ayrıca gerçekte olan veya hayal ettikleri bir olayın veya gezilerinin tarifini yapmışlardır (gezi yazısı etkinliği). Bir internet sitesinden alınan bir haber metnini örnek olarak bir hikâye anlatmışlardır (yalan haber etkinliği) (AODÇ,2017). Ek olarak öğretim sırasında amaç, sonuç, karşılaştırma ve ayrıcalık belirten yan tümce bağlayıcılarının (-mAK için, -mAsInA rağmen, -mAK gibi) -mA + iyelik eki kullanımından önce verilmesinin öğrencilerin öğrenme sürecine olumlu katkı yaptığı tespit edilmiştir.

Öneriler

-mA ve -mAK ekleri ile yapılan karmaşık cümle yapıları öğrencilerin en zorlandıkları dilbilgisi konularındandır. Bu sebeple bu konuya giriş yapılırken öncelikle en basit ve öğrencilerin aşına olduğu işlevlerden başlanması yararlı olacaktır; -mAK/-mA sıfat ve iyeliksiz adlaştırma görevleriyle, -mAK /-mA + hâl ekleri gibi. Öğretilen dilbilgisi kısmının çok küçük parçalara ayrılması öğrencilerin karşılaşacağı zorlukları azaltacaktır: “-mAK için” ve “-mA+iyelik ekleri için, gibi”. Arasında ilişki olan yapıların ardışık şekilde ama bir arada verilmemesi zorunluluğu vardır: “-mAK lâzım” ve “-mA +iyelik eki + lâzım” gibi. Zorunluluk ve ihtiyaç anlamı içeren “Gitmem lâzım.”, “Çok çalışmam gerekiyor.” gibi yapılar günlük hayatta çok kullanıldığından ve tek bir ifade içerdiklerinden öğrenciler tarafından anlaşılması daha kolay olmaktadır. Bu sebeple bu yapılar uygulama sırasında Yedi İklim Türkçe A2 ve B1 kitaplarındaki sıraya göre daha önden verilmiştir. -mA +iyelik kullanımı, -mAK/-mA (için, üzere, rağmen) yapılarından sonra öğretilmiştir. Çünkü karşılaştırma, amaç, sonuç ve ayrıcalık belirtme ilişkisi içeren birleşik yan tümce bağlayıcısı olan cümlelerde öğrencilerin yan tümce ve ana tümce arasındaki anlam bağı kavraması daha kolay olmaktadır.

Bu bilgilere dayanarak -mA ve -mAK eklerinin kullanımı için aşağıdaki sıralama önerilmektedir:

-mAK

“Ankara’ya gitmek istiyorum.”

-mA (sıfat ve ad olarak)

“çalışma masası, dolma kalem, süzme yoğurt”

-mAK/ mA +çıkma, bulunma ve yükleme hâlleri

“Her gün aynı şeyleri yemekten gına geldi.”

“Ali, yüzmede birinci olmuş.”

“Sabah derslerine gitmeyi hiç sevmiyorum.”

-mAK zorunda kalmak

“Son otobüsü kaçırdım. Bu yüzden taksiye binmek zorunda kaldım.”

-mA +iyelik lâzım

“Acilen gitmem lâzım. Okula geç kaldım.”

“Bir doktora gitmen lâzım.”

“Biraz daha ders çalışması lâzım.”

-mAK gerek-

“Tarih sınavı çok zor olacakmış. Çok çalışmak gerekiyor.”

-mA +iyelik ekleri + gerek-

“Gitmem gerekiyor. Yoksa 41AT’yi kaçıracığım.”

-mAK şart

“Öğretmenler, derse geç gelenleri bundan sonra içeri almayacakmış. Artık derse erken gelmek şart.”

-mAK için /-mAK üzere

“Okula gitmek üzere evden çıktı.”

“Okuldan çıkmak üzereyken hoca beni çağırdı.”

“İngilizcesini geliştirmek için Kanada’ya gitti.”

-mA +iyelik rağmen

“Çok çalışmama rağmen sınavdan düşük not almışım.”

-mA +iyelik (benim, senin, onun)

“Kanada’ya taşınmam annemi biraz üzdü.”

“Sınavlardan kötü notlar alman tamamen senin tembelliğin.”

“Okuldan eve gelmesi 5 dakika sürüyor.”

-mA + iyelik (bizim, sizin, onların)

“Buradan gitmeniz iyi olacak.”

-mA ile yapılan isim tamlamaları

“Spor yapmanın sağlığa faydaları çoktur.”

Emir cümlesi dolaylı anlatım

“Annem ‘Odanı temizle!’ dedi.”

“Annem odamı temizlememi söyledi.”

Kaynakça

- Avrupa Konseyi (2017). Avrupa Ortak Dilleri Çerçeve Programı: öğrenme, öğretmen ve değerlendirme. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/168074a4e2>
- Banguoğlu, T. (2007). Türkçenin Grameri (8. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Creswell, J. W. (2017). Araştırma deseni nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları (3. bs.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ergin, M. (2007). Türkçe Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Göksel, A. & Kerslake, C. (2005). Turkish: A Comprehensive grammar. Routledge Taylor & Francis Group: New York.
- Ketrez, F. N. (2012). A Student grammar of Turkish. Cambridge University Press: Cambridge.
- Korkmaz, Z. (2007). Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi (2.bs.). Türk Dil Kurumu: Ankara.
- Larsen-Freeman, D. (2001). Teaching grammar. M. Celce-Murcia (Ed.) içinde, Teaching English as a second language. Boston: Heinle & Heinle.
- Sebzecioğlu, T. (2016). Dilbilim kavramlarıyla Türkçe dilbilgisi. Kesit Yayınları: İstanbul.
- Toptaş, H.(2016). Türkçe dersleri. Papatya Bilim Üniversite Yayıncılığı: İstanbul.
- Zeyrek, D. & Weber, B. (2008). A Discourse resource for Turkish: annotating discourse connectives in the METU corpus. The 6th Workshop on Asian Language Resources, syf. 65-72. <http://www.aclweb.org/anthology/I08-7009>
- Yıldırım ve Şimşek (2016). Sosyal bilimlerde *nitel araştırma yöntemleri* (10. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EK 1.

EK 2.

EK 3.

Time-out dergisi (11 Kasım 2017 tarihli dergi yazısı)

Atatürk Kitaplığı

Cumhuriyet döneminin ilk kütüphanelerinden olan Atatürk Kitaplığı'nda 500 bine yakın kitap bulunuyor. Kütüphanede, kurucularından Osman Ergin, Muallim Cevdet, Haşim İşcan ve Muhsin Ertuğrul başta olmak üzere yüze yakın kişinin şahsi kitap koleksiyonları da mevcut. 50 bine yakın çeşitli yazma, albüm, atlas, harita, takvim, salname, kartpostal, gazete, Atatürk ve İstanbul'a dair özel koleksiyonlara evsahipliği yapan kütüphane; ödünç kitap verme, eski ve yeni eserlerin dijital ortamda sunulması gibi hizmetler de veriyor. Atatürk Kitaplığı her gün 24 saat açık. 00:00 - 06:00 saatleri arasında güvenlik gerekçesiyle dışarıdan okuyucu alınmadığını belirtelim.

[DAHA FAZLA](#)

EK 4.

EK 5.

EK 6.

EK 7.

Dünyanın ilk vatandaş robotu Sophia evlenmek istiyor

Suudi Arabistan tarafından verilen vatandaşlıkla dünyada ilk defa vatandaş olan robot Sophia, aile kurmak istediğini belirtti.

EK 8.

Marmaray'daki Su Sızıntısı Sebebiyle Bölgeye İntikal Eden İlk Tesisatçı Ekibinden Kötü Haber: "Tesisatın komple değişmesi lazım..."